

XIX ст. П.Д. Кисельов) та попередній контроль (заступник державного контролера М.М. Брискорн) схвалення і підтримки не отримали [7, с.59–62].

Аналіз нормативно-правового матеріалу та результатів правозастосовчої діяльності, пов'язаних зі здійсненням фінансового контролю в дореформений період, показує, що відносини органів державного контролю навіть з різними «галузевими службами» (якщо вдаватися до модернізаторської термінології) власне фінансового відомства, по суті, не відрізнялися в умовах відсутності єдності каси, від правовідносин з іншими міністерствами та відомствами.

Так, Департамент зовнішньої торгівлі Міністерства фінансів протягом чверті століття (починаючи з 1836 р.) звітував про витрати сум (на підставі консолідації витрат митних округів та окремих митниць) до Державного контролю, який тільки й робив, що перевіряв ці звіти, не вдаючись до фактичного контролю. Більше того, наявність відомчого контролю призводила до дублювання функцій. Той же департамент, що видав митною справою, подавав аналогічні звіти (з 1847 по 1859 р.) до Департаменту державного казначейства. Метою цього звітування був відомчий фінансовий контроль за витратами митних установ шляхом порівняння з фінансовими документами казенних палат, через які здійснювалися видатки митниць у тій чи іншій губернії [8, с.191].

Кримська війна, яка випукло показала всю відсталість, недосконалість господарства Російської імперії, її як соціально-економічного, так і політичного устрою, викрила і підкреслила й усю нездатність Державного контролю виконувати покладені на нього функції.

На часі було реформування цього відомства, котре мало відбуватися в контексті загальних перетворень у галузі державних фінансів імперії.

Список літератури: 1. Про Рахункову палату: Закон України від 11 липня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. №43. Ст.212; 1998. №24. Ст.137. 2. Белявский Ф. Исторический очерк развития государственного контроля в России. М.,1919. 3. Ерошкин Н.П. История государственных учреждений дореволюционной России. М.,1983. 4. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 1-е. (ПСЗ – I). Т.31. №24502. 5. Державний архів Одеської області (ДАОО). Ф.1. Оп.248. Спр.3176. 6. ПСЗ – II. Т.11. №9812. 7. Коняев А.И. Финансовый контроль в дореволюционной России. М.,1959. 8. Систематический каталог по делам Департамента таможенных сборов / Сост. Н. Кайданов. СПб.,1886.

Надійшла до редколегії 10.02.04

В.М. Єрмолаєв

УКРАЇНЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА – ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ

Сама постановка питання трактується в сучасній літературі неоднозначно і суперечливо. Так, О.Бандурка, Ю.Древаль вважають УЦР першим «реальним українським парламентом» [1, с.96, 102]. Знавці питань держави і права 1917–1920 рр. – О.Копиленко, М.Копиленко та ін. стверджують, що, «незважаючи на всі ознаки парламенту, Центральна рада відрізнялася певною специфікою», була скоріше «передпарламентом» [2, с.21; 3, с.51]. Зго-

дом О.Копиленко корегував свою оцінку, пов'язавши початок українського парламентаризму саме з діяльністю УЦР [4, с.106–107]. Автори монографії «Український парламентаризм: минуле і сучасне» розглядають УЦР як «тимчасовий парламент», яка в той же час «не відповідала всім критеріям парламенту в його класичному розумінні..., ознакам і функціям парламенту» [5, с.91–92]. П.Кислий, Ч.Вайз називають її представницьким органом України, який з проголошенням IV Універсалу «отримав юридичне право здійснювати законотворчу діяльність» [6, с.56, 58]. В.Журавський – як «парламентський представницький орган», «парламент за формою» [7, с.13]. О.Ю. Мороз вважає взагалі, що «перший обраний демократично де-факто і де-юре український парламент так і не народився» [8, с.80] Вперше, на основі широкої джерельної бази (головним чином, архівів) політико-правовий аналіз діяльності УЦР дав у своїй монографії О.М. Мироненко [9]. Він визначив Центральну Раду як «тимчасовий парламент України», дослідив напрямки її діяльності, наслідки тощо.

Проблеми компетенції, функцій, законотворення Центральної Ради, порядок її роботи спеціально до сих пір не досліджено, без чого оцінки діяльності Ради і її ролі у вітчизняному державотворенні можуть дебатуватися без кінця. То ж є потреба спеціально дослідити організацію, склад, а головне – компетенцію, функції, особливо законотворення, порядок роботи Української Центральної Ради, спираючись головним чином на протоколи її засідань. Видання документів і матеріалів УЦР полегшує це завдання [10].

Початок **організації** УЦР, як свідчать документи, процес формування Центральної Ради розпочався ще 3 березня 1917 р.* Перша відозва «До українського народу» за підписом «Українська Центральна Рада», датована 9 березня, закликала творити «своє нове вільне життя» [10, с.38–39]. З цього ж дня збереглися протоколи засідань Ради.

З-поміж реально діючих у Києві політичних організацій у цей час М.Грушевський називає Товариство українських поступовців та малочисельну організацію українських соціал-демократів [11, с.129–131]. Полеміка серед їх активу на спільних зібраннях щодо організації українського політичного центру, її принципів, виборів голови, його заступників очевидно зіграла вирішальну роль. І.Д. Дорошенко, і М.Грушевський засвідчують у своїх спогадах наявність гострих політичних суперечностей між представниками ТУПу і есдеків про характер майбутньої організації: буде вона ліберально-демократичною чи радикально-соціалістичною. Останні отримали домінуюче становище в Центральній Раді, що позначилося на її діяльності, надало їй політиці яскраво виразного соціалістичного характеру.

Вже з перших зібрань представників різних українських організацій лунало прізвище М. Грушевського. «Ніхто в даний момент не підходив більше для ролі національного вождя, як Грушевський, – згадував Д. Дорошенко, – ніхто навіть і рівнятися не міг із ним щодо загально признаного авторитету й тої поваги, якою оточувало його все українське громадянство»

* Дати до 15 лютого 1918 р. подаються за старим стилем, як у протоколах Центральної Ради.

[12, с.316]. На одному з перших засідань УЦР його було обрано (заочно) її Головою. Після повернення із заслання він вже головував 15 березня на засіданні Ради [10, Т-1, с.40, 43].

Як повідомляла у першому числі заснована Радою газета «Вісти з Української Центральної Ради», 19 березня вже була сформована її Президія та 9 комісій: фінансова, правнича, шкільна, агітаційна, редакційна, друкарських справ, маніфестаційна, інформ. бюро, прес-бюро [10, с.44–45]. У газеті друкувалось і звернення Центральної Ради до українського народу, де вона повідомляла про свою постанову з організації загальної української маніфестації і скликання 6–8 квітня у Києві Загальноукраїнського Конгресу «для установлення постійних членів» УЦР*.

Таким чином, за два тижні свого існування Центральна Рада поповнювала свій тимчасовий склад, розширюючи представництво, удосконалювала структуру та створювала свій апарат, відпрацьовувала порядок роботи, перетворюючись в громадсько-політичний представницький орган всеукраїнського масштабу.

Жадання будувати власними силами автономію, згадував М.Грушевський, вимагало вирішення невідкладного завдання – скликання Всеукраїнського з'їзду, щоб задокументувати перед Центральним урядом серйозність і невідкладність українських домагань, легітимізувати Раду як «орган волі краю», який мав би «право конститутувати» [11, с.144].

Формування складу УЦР. Багатолюдний Національний конгрес (з'їзд) (в голосуванні при виборах голови УЦР брали участь 593 делегати) обрав новий її склад з 118 осіб, Голову – М.Грушевського (за нього було подано 588 голосів), його заступників – В.Винниченка та С.Єфремова**. Близько половини членів Центральної Ради (60) обиралися за територіальним принципом від губерній та великих українських громад за межами України. Від політичних партій було обрано: від реформованого ТУПу (Союз автономістів-федералістів) – 5; соціал-демократичної – 4, радикально-демократичної – 3, соціалістів-революціонерів – 3, від самостійників – 1 [10, с.60, 63–65]. Проте реально перші чотири партії мали значно більшу кількість мандатів завдяки своїм членам, проведеним до Ради через селянський, військовий, робітничий з'їзди та територіальне представництво [10, с.64]. Саме політичні партії визначали характер діяльності Центральної Ради, а її фракції утворювалися за партійним принципом.

Таким чином, Всеукраїнський національний з'їзд (конгрес) відіграв в значній мірі роль Установчих Зборів, своєрідної владної конституанти. Справді, з'їзд сформулював домагання та умови автономії України, вирі-

* З газетних повідомлень видно, що з самого початку формування Ради її засновники прагнули надати їй та її рішенням загальнонаціонального характеру.

** Джерела розходяться у визначенні точного числа делегатів Конгресу. В.Винниченко називає цифру 700 (Відродження нації. Ч.І. С.91), М.Грушевський – 900 (Хто такі українці і чого вони хочуть. К., 1991. С.7) Можливо, включені делегати з дорадчим голосом та гості з'їзду. (Українська Центральна Рада. Док-ти і мат-ли. Т.І.–С.60, 63–65). Через кілька днів до списку членів УЦР було кооптовано ще 5 осіб (Там само. С.66)

шив «негайно творити підстави її автономного життя», визначив принципи встановлення кордонів між державами і скликання конференції в справі миру, оновив склад УЦР, доручив їй організувати комітет для вироблення проекту статуту автономії України та ін. [10, с.54–55, с.58–59] В.Винниченко писав, що вже його скликання стало першим кроком на шляху організації національної державності [13, с.87, 93]. За висновками М.Грушевського, Національний Конгрес поклав початок «національному парламенту», який мав приготувати ґрунт до парламенту України як територіальної («краєвої Ради») [11, с.122].

Отже, УЦР була на з'їзді реорганізована і поповнена на демократичних засадах, стала легітимним вищим представницьким органом, центром українського політичного життя. Вона мала тепер і територіальне представництво, правові засади перетворення її у парламентську установу*. Національний з'їзд надав Центральній Раді право кооптувати до свого складу нових членів, яким вона широко користувалася. З її ініціативи та за безпосередньої участі протягом травня–червня 1917 р. у Києві відбулися всеукраїнські селянський, два військові з'їзди. Всі вони висловили повну підтримку політиці УЦР, обрали Всеукраїнські ради селянських та військових депутатів, які були кооптовані у члени УЦР.

Рішенням п'ятих загальних зборів УЦР (20 червня – 1 липня) відбулася нова реорганізація її складу. Комісія з реорганізації національного складу УЦР констатувала: «УЦР як орган української революційної демократії складається з рад робітничих, селянських та військових депутатів». Цим радам разом з представництвом Військового генерального комітету надавалось 471 місце. Територіальному представництву відводилось 81 місце. Розширювалось і урівнювалось партійне представництво – по 5 місць для соціал-демократів, соціалістів-революціонерів, соціалістів-федералістів і трудової партії. Внаслідок реорганізації у складі УЦР налічувалось разом 588 депутатів.

Комісія вважала, що склад УЦР представляє «майже всю українську революційну демократію». У відповідь на закиди Тимчасового уряду комісія запроєктувала поповнення складу УЦР 177 представниками національних меншин, доручивши організованому УЦР Генеральному Секретаріату провести проект в життя.

Таким чином Всеукраїнський національний конгрес розширив соціальну базу УЦР та уточнив програму і ціль її діяльності.

Змінювалась і Президія УЦР, яка виконувала повсякденну роботу. На п'ятій сесії УЦР було ухвалено ввести до Президії ще чотирьох товаришів Голови (ними стали есер, економіст М.Шраг, журналіст, соціаліст-федераліст А.Ніковський, соціал-демократ, економіст С.Веселовський, правник, трудовик Ф.Крижанівський) та чотири секретарі (по два – від УПСР та УСДРП). Далі було обрано склад комісії по розробці проекту

* Ми не можемо повністю погодитись з висновками істориків про те, що Національний з'їзд перетворив Центральну Раду на «всенародно обраний парламент» (Див.: Нариси історії України ХХ століття /За заг. ред. В.А.Смолія. К., 2002. – С.20).

Статуту (Конституції) автономії України і реорганізовано Комітет УЦР, визначені його представництво і склад. Поповнення складу УЦР і розширення її територіального представництва відбулось і на шостій сесії Центральної Ради 8 серпня. Список персонального складу УЦР тепер налічував 643 особи. Було розширено представництво від Всеукраїнських рад селянських (149), військових (132), робітничих (100) депутатів, «від губерній, великих міст і колоній» (67), від політичних партій – 10, партій російських, польських, єврейських і кадетів – 81 та ін. Тим самим було досягнуто порозуміння між українською та неукраїнською «революційною демократією», поповнено склад УЦР представниками національних меншин.

Отже, формування складу Центральної Ради було завершено. Реально в її роботі брало участь значно менше обраних до її складу депутатів. Загалом характер діяльності УЦР визначали політичні партії соціалістичного спрямування: з 19 партій – українських, російських, єврейських, польських, 17 називали себе соціалістичними. Протоколи загальних зборів передають лише певною мірою всю гостроту міжпартійної боротьби на них.

Формування організаційних структур і компетенція Української Центральної Ради. Всеукраїнський національний конгрес перетворив Центральну Раду у загальнонаціональний представницький орган, уповноважив її проявити ініціативу у творінні Крайової ради, розбудові автономної України.

З перших же загальних зборів УЦР розпочинається її перетворення в парламентську установу: формування організаційних структур, розробка і прийняття регламенту, конституції – Статуту автономної України, інших законодавчих актів, розширення компетенції. За пропозицією М.Грушевського на перших загальних зборах УЦР було обрано її виконавчий орган – «Комітет Центральної Ради». До його складу увійшли Голова Ради, два його заступники та 17 обраних сесією членів [10, с.59–65]. До другої сесії УЦР Комітет розглянув і ухвалив рішення з низки загальнодержавних питань: підтримав випущену Тимчасовим урядом «Позику волі», закликав всю людиність України до участі в її реалізації; звернувся з телеграмою до Тимчасового уряду про потребу усунення з посади Харківського архієпископа Антонія; прийняв резолюцію щодо формування українських військових частин та ін.

На другій сесії 22–23 квітня 1917 р. УЦР розглянула і ухвалила з незначними поправками «Наказ УЦР» (регламент), який визначав її як «представницький орган всієї організованої української людності», що має своїм завданням виконати її волю, висловлену на Національному з'їзді [10, с.71]. За УЦР закріплювались повноваження «ініціативи, об'єднання і керування» представленими в ній організаціям, виконання постанов Національного Конгресу, право поповнення свого складу через кооптацію нових членів.

У «Наказі» перелічувались повноваження і порядок роботи загальних зборів УЦР та її Комітету. Загальні збори визначили напрям і характер всієї діяльності УЦР, а Комітет «провадить роботу Центральної Ради в конкретній, постійно змінюючійся обстановці моменту», повідомляє її постанови губернським та повітовим радам. Збори прийняли також дві постанови – про організацію губернських, повітових і міських українських

рад та ухвалила постанову фінансової комісії про оподаткування. До повноважень Комітету, склад якого було збільшено до 33 членів, було віднесено підготовка рішень Ради, керівництво роботою її канцелярії, обрання голів постійних комісій, секретарів та скарбника УЦР. «Наказ» не містив чіткого розмежування повноважень Центральної Ради та її Комітету. Судячи з протоколів його засідань, найважливіші питання вважалися лише в сфері компетенції загальних зборів УЦР [10, с.89].

Таким чином, правове поле Ради й її Комітету значно розширювалося, а її повноваження та рішення набували загальнодержавного, парламентського значення. Це підтверджують і наступні засідання комітету.

М.Грушевський і В.Винниченко 3 травня на засіданні Комітету визначили компетенцію УЦР як парламенту [10, с.81].

Треті загальні збори УЦР 7–9 травня одним з головних питань обговорювали питання про економічну політику Тимчасового уряду. Члени Ради рішуче висловились за поширення її компетенції і на економіку України, необхідність вирішення, зокрема, аграрного питання. Загальні збори ухвалили «Наказ» делегації до Петрограду «в справі видання декларації з принциповим визнанням прав українського народу на національно-територіальну автономію». Проте важкі переговори делегації Ради з Тимчасовим урядом 16–21 травня не дали бажаних результатів – українські домагання були відкинуті.

Четверті загальні збори УЦР 1–3 червня 1917 р., поповнені членами Ради селянських депутатів та Військового генерального комітету, заслухавши доповідь голови делегації до Петрограду, ухвалили резолюцію. В ній закріплювалося рішення звернутися до всього українського народу із закликом «негайного закладання підвалин автономного ладу на Україні» [10, с.100–101].

І Універсал стисло і виразно викладав суть прагнень українського народу «порядкувати своїм життям», дати лад законами, виданими всенародним Українськими Зборами (сеймом). Вже 15 червня Комітет УЦР ухвалює організацію Генерального Секретаріату, обирає його основний склад на чолі з В.Винниченко, намічає організацію його роботи. Отже, у її членів була ясність щодо необхідності розподілу компетенції між тимчасовим парламентом і урядом. Діячі Центральної Ради констатували: з бурхливим розвитком демократичних процесів, розростанням «розміру і сили нашої моральної влади» вона «перетворюється у справжнє народоправство», [5, с.75] «революційний парламент» [12, с.316].

П'яті загальні збори Центральної Ради затвердили входження до неї обраної II Всеукраїнським військовим з'їздом Ради військових депутатів, вітали утворення Генерального Секретаріату, обрали 4 комісії для розгляду справ щодо складу Ради, з підготовки статуту автономії України, по скликанню територіального з'їзду та з'їзду представників народів Росії. За виробленою практикою загальних зборів на них заслуховувалися доповіді про становище на місцях, різні повідомлення та вітання, запити до уряду. Було ухвалено постанову комісії з реорганізації національного складу УЦР, яка зафіксувала її значне поповнення за рахунок розширення територіаль-

ного та партійного представництва. Ухвалюється склад коаліційного уряду [10, с.106–116].

Прийнята 27 червня загальними зборами Декларація Генерального Секретаріату визначала Центральну Раду як вищий законодавчий, а Генеральний Секретаріат – як її виконавчий орган, «котрому вона передає в сій сфері свою повну владу» [10, с.157–158]. Було внесено принципові зміни і в правовий статус Комітету УЦР. Як засвідчують його протоколи, він швидко став керівним осередком Центральної Ради, формував норми представництва і склад її комісій, порядок денний сесій, готував проекти найважливіших рішень, ухвалив організацію Генерального Секретаріату. В руках Комітету зосереджувалися фінанси Ради, ним контролювалася і спрямовувалася поточна робота, здійснювався зв'язок з місцями. 23 червня, інформуючи загальні збори про створення Генерального Секретаріату, М.Грушевський зазначав, що його організація «не усуває Комітету Центральної Ради, котрий має бути «Малою Центральною Радою», несучою законодавчі функції в проміжках між двома сесіями» [10, с.116]. В ухваленій на зборах постанові Комітет отримав право «вирішення справ, що належать до компетенції Центральної Ради» між її сесіями, скликання чергових і позачергових зборів, підготовки матеріалів для них, поповнення складу Генерального Секретаріату. Цією ж постановою визначався порядок роботи Комітету, розширювався його склад до 40 членів, обраних від фракцій УЦР, її президії та Рад робітничих, селянських та військових депутатів. Збори надали йому право поповнення складу представниками національних меншин [4, с.143–144]. Внаслідок реформування Комітет став зватися Малою радою.

П'ять збори вирішували й подальшу долю переговорів Центральної Ради з Тимчасовим урядом, обговорювали проект II Універсалу. Голосуванням голова української делегації В.Винниченко одержав повноваження для продовження переговорів, наслідком яких стали «Постанова Тимчасового уряду про затвердження Генерального Секретаріату» та II Універсал УЦР.

Рішення про надання законодавчих та інших функцій Малій раді робило її дієвою структурою українського парламенту. Вона віднині вбирає в себе органічні риси загальних зборів. Її засідання виявляють все більшу продуктивність. Доповнена ще 18 представниками національних меншин, Мала рада обговорює і вирішує питання про поповнення складу Генерального Секретаріату, розробляє і приймає проекти його структури, бюджету, «Статут вишого крайового органу управління на Україні», визначає його відповідальність перед Радою, а між її сесіями – Малою радою.

Шоста сесія Центральної Ради 5–9 серпня 1917 р. розглянула широке коло питань – поповнення її представниками Ради робочих депутатів, неукраїнських організацій, звіт Генерального Секретаріату та його програма, сучасний момент, питання про Українські та Всеросійські Установчі збори, економічна політика, заходи в справах земельних, робітничих і продовольчих та ін.

Вивчення матеріалів п'ятої та шостої сесії УЦР дає підстави для важливого висновку: сесії Центральної Ради, засідання Малої ради набувають

більш виразного парламентського характеру. По-перше, завершено формування складу парламентських і урядових структур, приймаються важливі рішення щодо розподілу компетенції між ними. Усвідомлюється необхідність і вживаються заходи по розширенню національного і територіально-представництва УЦР. Була створена комісія для розробки виборчого закону, проведення територіальних зборів, організації виборів до Всеросійських та Всеукраїнських Установчих Зборів.

По-друге, діями Центральної Ради усвідомлюється і проголошується невідкладність законотворення. І хоч перший етап її законодавчої роботи мав переважно політико-декларативний характер (прийняття відозв, заяв, Універсалів, але й затвердження Декларації, Статуту Генерального Секретаріату, регламенту УЦР тощо) він безперечно сприяв національному відродженню, закладав засади державного будівництва, його ідеології. Після проголошення I Універсалу Центральна Рада приступила до розробки Конституції України – Статуту автономної України. В цей час проявилась і установча функція УЦР – заснування Генерального Секретаріату, формування його складу, почалась робота з підготовки «виборчої ординації» до Українських Установчих Зборів [10, с.253].

По-третє, на основі прийнятих регламентів УЦР і Малої ради визначається і удосконалюється їх парламентська процедура.

Насамкінець, – змінюється тривалість загальних зборів Ради – з 2–3 до 5–11 днів. Розширився і їх порядок денний. Засідання набували сесійного характеру*. Таким чином, Центральна Рада набувала рис не лише вищого представницького органу, а й тимчасового повноважного парламенту – до проведення загальних виборів, скликання Всеукраїнських Установчих Зборів. Цим державотворчим перетворенням заважали об'єктивні обставини – політичні впливи іззовні, продовження війни і наявні фронти на території країни, поглиблення соціально-економічної кризи, перешкоди, які чинив Тимчасовий уряд відродженню української державності. Давались взнаки й партійні чвари і суперечки між політичними силами соціалістичного спрямування у самій Центральній раді, нерішучість, зволікання у розв'язанні нагальних соціально-економічних проблем, що стало причиною падіння її авторитету серед народних мас. На шостій сесії соціаліст-федераліст, член

* Тому не можна повністю погодитись з поширеною думкою дослідників, що, неважаючи на високі повноваження загальних зборів УЦР, вони виявилися найменш ефективною її структурою. Окремі сесійні засідання мали мітинговий характер, перетворювалися на словесні баталії численних фракцій (Див.: Українська Центральна Рада. Док-ти і мат-ли. Т.І.–С.16(передм.)). По-перше, на загальних зборах, вирішувались найважливіші питання внутрішньої і зовнішньої політики Центральної Ради, становища на місцях, розглядалися законопроекти і приймалися закони та інші нормативні акти, затверджувався склад уряду, його звіти, обговорювались хід підготовки до Українських Установчих зборів, питання про мир та ін. По-друге, в революційні часи навряд чи можлива спокійна законотворча робота. По-третє, словесні баталії, вирування пристрастей на окремих засіданнях мають місце і в сучасних парламентах, в т.ч. і Верховній Раді України. Це – в природі парламенту.

Малої ради І.Чопівський відзначав: «...Центральна Рада за останній місяць не тільки нічого не придбала, а ще багато втратила зі свого авторитету» [10, с.231]. Це й стало прологом її майбутніх поразок.

Таким чином, за короткий час свого існування Українська Центральна Рада пройшла складний шлях в складних умовах Першої світової війни, національно-визвольної революції і агресії з боку Росії від громадянської виборної організації до вищого загальнонаціонального законодавчого представницького органу політичного центру країни. Вона першою на теренах Російської імперії проголосила Українську Народну Республіку, прийняла її Конституцію, вступила в протиборство з більшовицькою Росією, започаткувала демократичне законотворення. Вивчення її організації та діяльності переконує: вона вповні виконувала історичну роль тимчасового (як уявлялось – до скликання Українських Установчих зборів) парламенту. УЦР не вдалося вирішити до кінця проблему безпосереднього територіального представництва, сформуватись як постійний легітимний парламент на основі загального виборчого права – в надзвичайних умовах 1917–1918 рр. це виявилось неможливим. Але позитивні й негативні уроки її діяльності, особливо, – ролі політичних партій та їх впливу на законодавчий процес, наслідки її законотворення повчальні й сьогодні.

Список літератури: 1. Бандурка О.М., Древаль Ю.Д. Парламентаризм в Україні: становлення і розвиток: Монографія. Х., 1999. 2. Копиленко О.Л. Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917–1920: Навч. посібник. К., 1997. 3. Історія держави і права України. Академічний курс. У 2 т. Т.2./ За ред. В.Я.Тация, А.Й.Рогожина. К., 2000. 4. Копиленко О.Л. Правонаступництво вибору. К., 2000. 5. Український парламентаризм: минуле і сучасне /За ред. Ю.С.Шемшученка. К., 1999. 6. Кислий П., Вайз Ч. Становлення парламентаризму в Україні: На тлі світового досвіду. К., 2000. 7. Журавський В.С. Теоретичні та організаційно-правові проблеми становлення і розвитку українського парламентаризму: Автореферат дис. ...д-ра юрид. наук. Одеса, 2001. 8. Мороз О.Ю. З досвіду формування представницьких органів державної влади Української Народної Республіки. //Вісник Держ. Ун-ту «Львівська політехніка». №377. Держава та армія. Львів, 1999. 9. Мироненко О.М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної ради. К., 1995. 10. Українська Центральна Рада. Док-ти і мат-ли. У 2 т. Т.1. 4 березня – 9 грудня 1917 р. К., 1996; Т.2 10 грудня 1917 р. 29 квітня 1918 р. К., 1997. 11. Грушевський М.С. Спомины // Київ. 1989. №8. 12. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920). В 4-х ч. Галицька Руїни. Доба Центральної Ради. Доба Гетьманщини. Доба Директорії. 2-е вид. Мюнхен, 1969. 13. Винниченко В. Відродження нації: Репринт. відтворення вид. 1920 р.. Ч.1. К., 1990.

Надійшла до редколегії 10.03.04

О.І. Логвиненко

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІСОВОЇ ОХОРОНИ УКРАЇНИ: 1917–1927 РР.

В Україні, що входила до складу царської Росії, перші лісництва з'явилися у двадцятих роках ХІХ ст. В історії лісового господарства України було багато лісничих, добре обізнаних знавців лісу, широ відданих своїй справі. Спеціалісти високого класу і високоінтелегентні люди, романтики,